

sætte sig selv på finansloven er de ved at glide ind i den offentlige sektor (pp. 180-183), de bliver i stigende omfang ekspertbårne institutioner, hvor indflydelsen samler sig hos de ansatte og den øverste ledelse, hvor medlemmerne bliver færre, og hvor deres synspunkter betyder mindre. Partisekretariatene har ligefrem udviklet sig til „små departementer, hvor ledelserne kan hente råd og oplysninger - og også ideer til politisk handling“ (p. 183).

Beskrivelsen kan i mangt og meget minde om, hvad Robert Michels sagde om det tyske socialdemokrati allerede i 1911, men der er selvfølgelig også afgørende forskelle. Medlemstallene er faktisk faldet drastisk i de danske partier, og den offentlige partistøtte har afløst medlemskontingenterne og de frivillige bidrag som den vigtigste finansieringskilde. Andre har før Krogh peget på disse nye tendenser, så der er ikke tale om nogen helt ny og overraskende beskrivelse af, hvad de danske partier er ved at blive til, men den står stærkt, fordi forfatteren sætter den ind i en helhedsvurdering af hele det danske politiske systems udvikling.

Det vil føre for vidt i denne anmeldelse at gå i detaljer med denne side af bogen. Kort sagt formuleres der en påstand om, at der er sket en svækkelse af Folketingets politiske indflydelse (p. 16), og dette begrundes så med en gennemgang af udviklingen af brugerdemokrati og øget anvendelse af folkeafstemninger, decentraliseringen af statslige opgaver til amter og kommuner, politikken udlicitering, den politiserende administration, den danske deltagelse i EU, og politikernes magttab til medierne. Her er et sandt katalog af påstande om, hvad der sker med magtforholdene i det danske demokrati, og hvis den nedsatte kommission til udredning af magten bliver i stand til syste-

matisk at bekræfte eller afkræfte disse påstande, vil den have gjort et flot arbejde.

Torben Kroghs bog om partiernes forvandling er særdeles velskrevet og krydret med mange velvalgte og aktuelle eksempler til belysning af de fremsatte påstande om dansk politik. Bogen rummer som antydning en guldgrube af sådanne påstande, som gennemgående har karakter af at være teser om de faktiske magtforhold og det danske demokratis funktionsmåde, og som må kunne provokere politologer til mere systematiske analyser. I en vis forstand er den største vanskelighed ved bogen, at det er svært at placere den entydigt som en debatbog, hvor der ikke kræves systematisk dokumentation, eller som en videnskabelig afhandling, der netop kræver en sådan dokumentation. Dens helhedssyn på det danske politiske system og magtforholdene peger i retning af, at der ikke er tale om nogen helt sædvanlig debatbog. Selv om mange af de fremførte påstande kan virke som postulater, opvejes dette af, at forfatteren faktisk inddrager resultater fra politologiske analyser - fortrinsvis af københavnsk oprindelse - som sit grundlag.

Palle Svensson
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Anton Steen, *Between Past and Future: Elites, Democracy and the State in Post-Communist Countries: A Comparison of Estonia, Latvia and Lithuania*, 1997, Aldershot: Ashgate, 389 + XX s., £47.50.

Anton Steen har gennemført en komparativt studie af de baltiske eliter i årene 1993-94. Steen rammer således lige ned i den periode, hvor transitionen til demo-

sætte sig selv på finansloven er de ved at glide ind i den offentlige sektor (pp. 180-183), de bliver i stigende omfang ekspertbårne institutioner, hvor indflydelsen samler sig hos de ansatte og den øverste ledelse, hvor medlemmerne bliver færre, og hvor deres synspunkter betyder mindre. Partisekretariatene har ligefrem udviklet sig til „små departementer, hvor ledelserne kan hente råd og oplysninger - og også ideer til politisk handling“ (p. 183).

Beskrivelsen kan i mangt og meget minde om, hvad Robert Michels sagde om det tyske socialdemokrati allerede i 1911, men der er selvfølgelig også afgørende forskelle. Medlemstallene er faktisk faldet drastisk i de danske partier, og den offentlige partistøtte har afløst medlemskontingenterne og de frivillige bidrag som den vigtigste finansieringskilde. Andre har før Krogh peget på disse nye tendenser, så der er ikke tale om nogen helt ny og overraskende beskrivelse af, hvad de danske partier er ved at blive til, men den står stærkt, fordi forfatteren sætter den ind i en helhedsvurdering af hele det danske politiske systems udvikling.

Det vil føre for vidt i denne anmeldelse at gå i detaljer med denne side af bogen. Kort sagt formuleres der en påstand om, at der er sket en svækkelse af Folketingets politiske indflydelse (p. 16), og dette begrundes så med en gennemgang af udviklingen af brugerdemokrati og øget anvendelse af folkeafstemninger, decentraliseringen af statslige opgaver til amter og kommuner, politikken udlicitering, den politiserende administration, den danske deltagelse i EU, og politikernes magttab til medierne. Her er et sandt katalog af påstande om, hvad der sker med magtforholdene i det danske demokrati, og hvis den nedsatte kommission til udredning af magten bliver i stand til syste-

matisk at bekræfte eller afkræfte disse påstande, vil den have gjort et flot arbejde.

Torben Kroghs bog om partiernes forvandling er særdeles velskrevet og krydret med mange velvalgte og aktuelle eksempler til belysning af de fremsatte påstande om dansk politik. Bogen rummer som antydning en guldgrube af sådanne påstande, som gennemgående har karakter af at være teser om de faktiske magtforhold og det danske demokratis funktionsmåde, og som må kunne provokere politologer til mere systematiske analyser. I en vis forstand er den største vanskelighed ved bogen, at det er svært at placere den entydigt som en debatbog, hvor der ikke kræves systematisk dokumentation, eller som en videnskabelig afhandling, der netop kræver en sådan dokumentation. Dens helhedssyn på det danske politiske system og magtforholdene peger i retning af, at der ikke er tale om nogen helt sædvanlig debatbog. Selv om mange af de fremførte påstande kan virke som postulater, opvejes dette af, at forfatteren faktisk inddrager resultater fra politologiske analyser - fortrinsvis af københavnsk oprindelse - som sit grundlag.

Palle Svensson
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Anton Steen, *Between Past and Future: Elites, Democracy and the State in Post-Communist Countries: A Comparison of Estonia, Latvia and Lithuania*, 1997, Aldershot: Ashgate, 389 + XX s., £47.50.

Anton Steen har gennemført en komparativ studie af de baltiske eliter i årene 1993-94. Steen rammer således lige ned i den periode, hvor transitionen til demo-

kratiske, selvstændige nationalstater med markedsøkonomi skulle grundfæstes. Steens udgangspunkt er, at eliterne bliver centrale for forståelsen af den demokratiske og politiske udvikling i netop den proces, hvor nye institutioner og strukturer skal etableres, samtidigt med at gamle nedbrydes. Der er derfor tale om en studie, som retter sig mod transitionsdebatten, giver et hip til den voksende „institutionslitteratur“, og tilbyder et unik indblik i de baltiske eliters sammensætning, kontaktmønster, rekruttering og værdier.

Arbejdet omfatter interview med i alt 946 positionelt definerede elitepersoner fordelt på de tre baltiske lande, Estland (313), Letland (300) og Litauen (333). Ved systematisk at fortage interview indenfor forskellige elitegrupper opnår Steen ikke kun mulighed for en komparation mellem landene, men også en komparation indenfor landene. Alene på baggrund af det enorme datamateriale, som Steen har samlet og kodet, fortjener hans studie omtale. Samtidig er hans komparative design stærkt nok til, at der kan trækkes generaliserbare hypoteser til andre lande i transition.

Steen har således stillet sig tre spørgsmål: Hvilke forskelle er der på dannelsen af eliter i de tre baltiske lande? Hvilke forskelle er der mellem de forskellige elitegrupperinger i de enkelte lande, og hvordan ændres eliterne over tid? Disse spørgsmål bliver grundigt forfulgt og dokumenteret i ikke mindre end 19 kapitler, 110 tabeller og 12 figurer. Graden af information og muligheden for at dykke ned i detaljen er (næsten for) overvældende.

For at lette overskueligheden har Steen inddelt bogen i seks dele, samt to kapitler som introducerer de generelle problemstillinger og den anvendte metode. I den første del beskriver Steen eliternes

sociale biografi og deres demokratiske værdier, samt behandler spørgsmålet om, hvor den gamle elite gik hen, da den gik. Interessant er det, at de baltiske eliter er relativt unge, og at der har fundet en recirkulation sted, hvor den tidligere kommunistiske top-elite er trukket over i privat virksomhed, hvorefter yngre kræfter er kommet til. Specielt i Estland har der fundet et generationsskifte sted, hvor den gamle elite er blevet udskiftet med yngre og „uplettede“ personer. I Estland blev denne proces påbegyndt under Mart Laars ledelse, der selv i en alder af 32 år blev statsminister i 1992 og samtidigt lancerede radikale økonomiske reformer. En mere iøjnefaldende forskel er imidlertid de etnisk dominerede eliter i Estland og Letland. Steen konkluderer, at det har været vigtigt for esterne og letterne at sikre sig etnisk kontrol med statens vigtigste funktioner i transitionsprocessen. Denne etniske kontrol giver Steen et spor at forfølge bogen igennem, og Steen påviser i de følgende dele, at en lang række af forskellene de baltiske lande imellem kan henføres til spørgsmålet om etnisk kontrol og konflikt.

I den anden del diskuterer Steen udviklingen af elite-netværk ved at se på kontakten mellem eliter fra forskellige institutioner og familierelationer. Videre identificerer han kerne personerne i netværkene. Ikke uventet optræder personer med en stærk formel position, for eksempel statsministrene og borgmestrene centralt i de forskellige netværk. Det er dog ligeså interessant at bemærke, at fagforeningerne er kørt ud på et sidespor i de bestemmende netværk. Netop fraværet af fagforeningerne i den vigtige overgangsfase til markedsøkonomi, kan give anledning til nye spørgsmål om det sociale sigte med reformerne og den fremtidige arbejdsmarkedsmodel i de baltiske lande.

Spørgsmålet om det sociale indhold i reformerne er netop omdiskuteret i disse år, hvor en voksende litteratur (for eksempel Adam Przeworski) peger på nødvendigheden af et social element, hvis man skal sikre en effektiv konsolidering af demokratiet på sigt. Det er ikke et spor, Steen forfølger, men det skal medgives, at det heller ikke har været en del af hans problematik. Steen vender dog implicit tilbage til dette spørgsmål i diskussionen af de baltiske elitors værdier.

I tredje og fjerde del beskæftiger Steen sig med forholdet mellem elite, politiske partier og konfliktlinjer, og trækker tre hovedpointer frem. For det første er de baltiske partier svagt organiseret og har en lav grad af fælles politisk identifikation. De politiske partier er dog bedst udviklet i Litauen. For det andet at tilliden og konsensus mellem eliter er størst i Estland, men der er en højere grad af polarisering og mistillid i Litauen. Samtidig får Steen på ny dokumenteret, at opfattelsen af en etnisk konflikt er langt skarpere i Estland og Letland end i Litauen. Steen fremkommer med en original pointe til en forklaring, der binder forskellene sammen i den femte del. Fraværet af en etnisk konflikt i Litauen har betydet, at de Litauiske partier har kunnet „tillade sig“ at udvikle en større grad af differentiering, og at en vis grad af polarisering mellem partierne snarere skal ses som noget positivt for udviklingen af politiske partier og dermed konsolidering af demokratiet end som et element i et demokratisk sammenbrud. Dermed får Steen skrevet sig op imod polariseringsdebatten (eksempelvis Juan Linz), som netop har peget på polarisering mellem politiske partier som en forklaring på sammenbrud. Derimod fremgår det tydeligt, at den etniske kontrol og konfliktsituation i Estland og Letland har fremkaldt et konsen-

sus - på grund af nødvendigheden af at rykke tættere sammen - og at udviklingen af et stærkt pluralistisk partisystem dermed forsinkes.

I den femte del er det værdier, ideologier og policyprioritering, som er sat på dagsordenen. Ikke uventet henter de baltiske eliter deres inspiration fra de skandinaviske lande og Tyskland, som fungerer som rollemodeller. I den situation de baltiske lande stod i under interviewperioden, er det heller ikke uventet, at Steen finder stor støtte til ikke-egalitære værdier, individualistiske holdninger, konkurrence og privat ejendomsret. Her viser metoden sin begrænsning. For er det et „mantra“, som gentages under indflydelse fra IMF og Verdensbanken; fremkaldt af situationen, eller er der tale om dybfølte værdier blandt eliten? Det spørgsmål kunne måske have været afdækket via en mere dybdegående interviewmetode. Samtidig smides der et ben til institutionalisterne. Steen finder, at de mest egalitære er de parlamentariske eliter. En forklaring han selv finder i, at parlamentarikerne gennem valg stilles til regnskab overfor vælgerne. Institutioner har åbenbart en betydning.

I den sidste og konkluderende del når Steen frem til en karakteristik af de baltiske lande som „elite netværks stater“. Eliter som opererer under få institutionelle begrænsninger, og hvor strukturen bedre kan beskrives ved hjælp af stabile forbindelser mellem eliter end via formelle institutioner og roller. En struktur som er baseret på personlige forbindelse, og som fylder det vakuum, der er opstået som følge af kommunismens sammenbrud og den vanskelige opbygning af nye demokratiske institutioner. Kommunismens sammenbrud er således en de-institutionisering, og eliternes handlingsrum bliver derfor i højere grad begrænset af

etniske og andre strukturelle forhold end af nye demokratiske institutioner. Elitenetværk-staten er således et billede på transitionen, men Steen argumenterer for, at elitens valg af policies og kontrol for langtrækkende indflydelse på den politiske udvikling og konsolideringen af demokratiet.

Selv om Steens forskningsdesign er gennemtænkt og godt udført, må der rejses et par kritikpunkter til metoden. Den væsentligste er tidspunktet for indsamlingen. Steen har således gennemført sine interview med parlamentsmedlemmer på et tidspunkt, hvor både Estland og Litauen har gennemført de første frie valg, mens interviewene i Letland daterer sig fra tiden kort før gennemførelsen af det første frie valg i sommeren 1993. Det begrænser sammenligningsmulighederne, da landene dermed befinder sig på forskellige stadier i transitionen. Et andet metodologisk problem er de underliggende spørgsmåls udformning. Det bliver eksempelvis tydeligt i kapitel 5 om eliteerne og den demokratiske opfattelse. På den ene side konkluderer Steen, at litauerne er mest præget af autoritære værdier, på den anden side er det litauerne, som scorer højest på Steens indeks for holdning til demokratiet. Dette skyldes, at de underliggende spørgsmål kan tolkes som en støtte til at udstrække statsborgerskab i Estland og Letland til de russisk talende immigranter. Det tjener dog til Steens ære, at han undervejs som analysen udvikles bliver klar over de metodologiske problemer og forholder sig kritisk til sine egne resultater.

Det er en anbefalelsesværdig bog, men den kan være svær at læse for personer uden kendskab til de baltiske landes nyere historie og politiske udvikling. For at nå et bredere publikum burde de enkelte problemstillinger og resultater situeres

bedre. Som studiet står, vil bogen derfor i højere grad blive en højt skattet håndbog for dem, som arbejder med Baltikum som forskningsområde, end som et bredt læst bidrag til transitionsdebatten.

Lars Johannsen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Peter Bogason og Eva Sørensen, *Samfundsforskning Bottom-up. Teori og Metode*, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag, 1998.

Hvis man synes, at policy-forskningen for ofte på en ureflekteret måde har identificeret sig med et topstyrings-synspunkt, så ser man et behov for alternative tilgange. Efterspørgselen efter nye indsigter øges i en tid hvor kompleksiteten i policy-problemerne synes at vokse, hvor usikkerheden omkring mål-middel-sammenhænge i gængse styringsmekanismer synes tiltagende, hvor involvering og decentralisering gør det sværere at sondre klart mellem styrende og styrede, og hvor implementeringsgabene mellem erklæret policy-beslutning og faktisk ført policy ikke blot er veldokumenterede på en række områder, men tillige synes suppleret med nogle mindst lige så kontroversielle fortolkningsgab imellem forskellige opfattelser af, hvad policy-problemerne i det hele taget går ud på.

Som et bud på et sådant alternativ har Peter Bogason og Eva Sørensen redigeret en interessant bog om bottom-up perspektivets praktiske anvendelse først og fremmest i lokale danske policy-sammenhænge. På prisværdig vis lader bogen ikke mindst yngre forskere (fornyere?) reflektere over deres erfaringer med